

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: Lausunto Hallituksen esityksestä (HE 29/2019 vp) eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2020

OIKEUSVALTIO JA OIKEUSTURVA

Kansalaisilla on oikeus saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimissa laadukkaasti ja kohtuullisessa ajassa

Oikeusvaltion keskeinen tehtävä on varmistaa perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen ja huolehtia oikeusturvan toteutumisesta. Tuomioistuinten riippumattomuus on oikeusvaltion keskeinen perusperiaate ja toimivan demokratian edellytys. Demokratian ja oikeusvaltion toimivuus ja perus- ja ihmisoikeuksien toteutuminen eivät kuitenkaan ole itsestäänselvyksiä edes Euroopassa. Tällä hetkellä oikeusvaltioperiaatetta ja perusoikeuksia on vakavasti loukattu ja heikennetty useissa Euroopan maissa, kuten esimerkiksi Puolassa, Unkarissa ja Romaniassa.

Suomi on sitoutunut EU:ssa edistämään ihmisoikeuksia ja oikeusvaltioperiaatetta. EU:n perussopimus ja globaali oikeusvaltiokehitys edellyttävät Suomelta aiempaa enemmän työtä oikeusvaltion sekä perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseksi ja puolustamiseksi. Unionin neuvoston puheenjohtajana Suomi on sitoutunut turvaamaan oikeusvaltioperiaatteen toteutuminen kaikissa EU-jäsenvaltioissa. Yhtenä osana tätä on riittävän ja asianmukaisen rahoituksen takaaminen tuomioistuimille.

Perustuslain ja ihmisoikeussopimuksen mukaan jokaisen tulee saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti, joutuisasti ja puolueettomasti riippumattomassa tuomioistuimessa. Viime kädessä tuomioistuimet turvaavat perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen sekä yksilöiden ja yhteisöjen pääsyn oikeuksiinsa. Kansalaisten on voitava luottaa lakiin ja oikeuksiensa toteutumiseen.

Tuomioistuinten riippumattomuuden vahvistamista on jatkettava

Tuomioistuinviraston perustaminen on osa oikeusvaltioperiaatteen toteuttamista ja tuomioistuinten riippumattomuuden vahvistamista. Virastolle esitetyt resurssit ovat täysin alimitoitettut viraston tehtäviin nähden. Tämä heikentää Tuomioistuinviraston mahdollisuuksia huolehtia tehtävistään, mihin on kiinnittänyt huomiota myös lakivaliokunta (LaVM 13/2018 vp). Toimintamenot on katettava kokonaan erillirahoituksella. Tuomioistuinviraston toimintaedellytysten turvaamiseksi määrärahoja on lisättävä vähintään 2 milj. euroa (noin 25 htv).

Tuomioistuinviraston aliresursoinnin lisäksi tuomioistuinlaitoksen määrärahojen aliresursointi vaarantaa tuomioistuinten toiminnan.

Tuomareiden riippumattomuudesta ja erityisasemasta johtuen tuomareiden palkkauksesta on säädettävä lailla. Eurooppalaisten ja kansainvälisten suositusten mukaisesti tuomareiden palkkauksen on perustuttava lakiin nykyisen virkaehtosopimusjärjestelmän sijaan.

Oikeudenhoito ja oikeusturva ovat valtion ydintehtäviä

Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömyyden käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitykseen oikeusvaltion kulmakivinä (PeVL 12/2017 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 29/2014 vp).

Perustuslakivaliokunta on useita kertoja korostanut, että tuomioistuinten voimavaroista on huolehdittava myös taloudellisesti niukkoina aikoina ja että oikeusturvan tason on vastattava perustuslain ja Suomea velvoittavien ihmisoikeussopimusten vaatimuksia (esim. PeVM 2/2016 vp, PeVL 19/2016 vp, PeVL 14/2016 vp, PeVL 9/2016 vp ja PeVL 29/2014 vp).

Lakivaliokunta on toistuvasti huomauttanut tuomioistuinten perusrahoituksen liian kireästä tilasta (esim. LaVL 22/2018 vp, LaVL 4/2018 vp, LaVL 13/2017 vp, LaVL 7/2017 vp, LaVL 15/2016 vp, LaVL 6/2015 vp, LaVL 6/2013 vp, LaVL 10/2012, LaVL 5/2015 vp, LaVL 17/2011 vp, LaVL 18/2011 vp, LaVL 13/2010 vp ja LaVL 6/2010 vp).

Myös Valtiovaranvaliokunta on kuluven vuoden talousarvioesityksestä antamassaan lausunnossa ollut huolissaan tuomioistuinten voimavaroista. Valiokunta on pitänyt tärkeänä tuomioistuinten perusrahoituksen turvaamista siten, että tuomioistuimet voivat huolehtia asianmukaisesti perustuslain ja kansainvälisten velvoitteiden niille asettamista tehtävistä (VaVM 28/2018 vp).

Eduskunnan oikeusasiamies on jo vuosia pitänyt oikeuslaitoksen ministeriöjohtoisuutta ja aliresursointia ongelmana tuomioistuinten rakenteellisen riippumattomuuden ja käsittelyaikojen kannalta (esim. Oikeusasiamiehen toimintakertomukset vuosilta 2013-2018 ja Lakivaliokunnan Suomi 100 juhlaseminaari 9.3.2017).

Eduskunnan huomautuksista ja hallitusohjelman kirjauksista huolimatta tuomioistuinlaitoksen perusrahoitusta ei ole korjattu

Rikosasioiden käsittelyajat tulevat pidentymään entisestään tuomioistuimissa poliisin ja syyttäjälaitoksen lisämäärärahojen johdosta

Hallitusohjelmassa on luvattu, että oikeudenhoidon riittävät resurssit turvataan ja oikeudenkäyntien kokonaiskestoa lyhennetään. Hallitusohjelmassa on myös luvattu, että rikosvastuun toteutumiseksi ja rikosten käsittelyaikojen nopeuttamiseksi lisätään poliisin, syyttäjien ja tuomioistuinten voimavaroja siten, että koko oikeudellisen prosessin käsittelyajat lyhenevät (esitutkinta, syyttäminen ja tuomioistuin käsittely lainvoimaiseen tuomioon).

Hallitusohjelmassa on osoitettu 5,2 milj. euron vuotuinen lisämääräraha rikosasioiden käsittelyyn. Sen sijaan riita-asioiden käsittelyyn ei ole osoitettu lainkaan lisämäärärahaa. Lisäksi on osoitettu lisämääräraha vuosille 2020-2023 hallinnonalan resurssien turvaamiseksi ja aikaisemman hallituksen tekemän ns. JTS-miljardin säästö päätöksen kompensoimiseksi. Ilman lisämäärärahaa säästö olisi ollut oikeusministeriön hallinnonalalla yhteensä 18 milj. euroa ja yhteensä 6,5 milj. euroa tuomioistuimissa 2020-2029 välisenä aikana.

Myönteistä on, että JTS-miljardin säästövaatimusta on lievennetty vuotuisella lisämäärärahalla vuoteen 2023 saakka. Kun lisämääräraha otetaan huomioon, JTS-miljardin säästön taso on tuomioistuimissa -7.000 euroa vuonna 2020, -658.000 euroa vuonna 2021, -1.306.000 euroa vuonna 2022 ja -1.952.000 euroa vuonna 2023. Oikeusministeriöstä saadun tiedon mukaan sen tavoitteena on pysyttää säästövaatimus vuoden 2022 tasossa eli 1.952.000 eurossa vuoden 2023 jälkeenkin. Toisin kuin oikeusministeriö Tuomariliitto katsoo, että JTS-miljardin säästövaatimus on peruutettava kokonaan. Lisämääräraha ei ole riittävän suuri enää vuoden 2020 jälkeen. Käytännössä rikosketjuun osoitettu määräraha ei kata edes koko JTS-miljardin säästövaatimusten tuomioistuinten osalta.

Oikeusministeriössä on päätetty kohdentaa 5,2 milj. euroa hallitusohjelmassa tehdyn rikosasioita käsittelyä koskevan kirjauksen vastaisesti koko viranomaisketjuun (syyttäminen, tuomioistuimet, oikeusapu ja rangaistusten täytäntöönpano) ja osoittaa määrärahoja suhteellisesti enemmän syyttäjälaitokselle kuin sen suhdeluku laskennallisesti olisi ollut koko viranomaisketjusta.

Oikeusministeriön laskelmien mukaan jokaista poliisin rikostorjuntaan käyttämää euroa kohden aiheutuu oikeusministeriön hallinnonalalle kustannuksia keskimäärin 1,36 euroa, josta syyttäjien osuus on 0,13 euroa, oikeusavun 0,12 euroa, tuomioistuinten 0,31 euroa ja rangaistusten täytäntöönpanon 0,81 euroa. Tällä tavalla laskettuna poliisin voimavarojen lisäyksen laskennallinen vaikutus tuomioistuimiin on 1,98

milj. euroa, oikeusapuun 0,77 milj. euroa, syyttäjälaitokseen 0,83 milj. euroa ja rikosseuraamuslaitokseen 5,17 milj. euroa eli lisämääräraharahatarve olisi oikeuslaitoksessa ja rikosseuraamuslaitoksessa yhteensä 8,75 milj. euroa vuodessa. Hallitus on sopinut budjettiriihessä, että 5,2 milj. euron lisämäärärahasta osoitetaan syyttäjälaitokselle 2 milj. euroa, tuomioistuimille 0,8 milj. euroa, oikeusavulle 0,3 milj. euroa ja rikosseuraamuslaitokselle 2,1 milj. euroa. Määrärahojen kohdentaminen rangaistusten täytäntöönpanoon ja oikeusapuun ei vastaa hallitusohjelman kirjausta, koska ne eivät käsittele rikosasioita. Selvää myös on, että tuomioistuimille osoitettu lisämääräraha ei kata poliisin voimavarojen lisäyksestä johtuvaa lisämääräraharahatarvetta.

Ei ole kestävä, että toimintaketjun alku- ja loppupäähän osoitetaan rahoitusta, mutta ratkaisuporras jätetään ilman. Toimiva oikeudenhoito edellyttää, että kaikki oikeudenhoidon prosessin osatekijät toimivat ja ovat asianmukaisesti resursoitu. Tästä vallitsee laaja yksimielisyys, mutta käytännössä eduskunnan huomautukset eivät ole johtaneet tilanteen korjaamiseen (esim. LaVL 22/2018 vp, LaVM 4/2018, VaVM 35/2016 vp, LaVL 15/2016 vp, LaVL 7/2016 vp, HAVL 16/2016 vp, LaVL 14/2015 vp, LaVL 6/2015 vp, Parlamentaarisen työryhmän raportti 6.3.2015 ja oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus 4.6.2018).

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan on useita vuosia kohdennettu erillisiä määrärahoja. Syyttäjälaitokselle on vuonna 2016 tehty pysyvä 3,3 milj. euron tasokorotus harmaan talouden torjunnan perusteella. Sen sijaan tuomioistuimille ei ole tehty vastaavaa pysyvää tasokorotusta tai kohdennettu vuoden 2016 jälkeen lisämäärärahoja harmaan talouden torjuntaan, vaikka ilmiö on pysyvä.

Myönteistä on, että oikeusministeriö on päättänyt selvittää oikeudenkäynnin kustannuksia. Oikeudenkäyntimaksujen suuruus voi myös estää oikeusturvan toteutumista.

Suomen taloudellinen panostus oikeudenhoitoon on alhaisella tasolla verrattuna esimerkiksi Ruotsiin

Suomen tuomioistuimet toimivat eurooppalaisittain vertailtuna vähin resurssein. Viimeisimmän, vuoden 2016 tietoihin perustuvan European Judicial Systems -tutkimuksen tulosten perusteella esimerkiksi Ruotsissa käytetään vuodessa oikeudenhoitoon (tuomioistuimet, syyttäjät, oikeusapu) 103,20 euroa per capita ja Suomessa 71,10 euroon verrattuna. Ruotsissa oikeudenhoidon osuus bruttokansantuotteesta on 0,24 prosenttia ja Suomessa 0,19 prosenttia.

Valtion säästötalkoot ovat kohdistuneet oikeudenhoidon ytimeen

Tuomioistuinlaitokseen kohdistuneet uudistukset ovat pääosin olleet seurausta säästötavoitteista. Uudistukset ovat vain vähäisessä määrin perustuneet oikeuspoliittisesti hyväksyttäviin perusteisiin. Tuomioistuimille viime vuosina myönnetty vähäiset lisämäärärahat tai toteutetut uudistukset eivät ole korjanneet taloudellista tilannetta. Myöskään tulevaisuudessa kaavailut uudistukset eivät tule korjaamaan resurssi- ja henkilöstövajetta. Eräistä tilannetta parantaneista lakiuudistuksista huolimatta oikeudenkäynnit kestävät kohtuuttoman kauan osassa tuomioistuimia.

Oikeudenkäyntien viivästyminen on pitkään ollut ongelma Suomessa. Leikkaukset ja riittämättömät resurssit heijastuvat väistämättä käsittelyaikojen pitenemiseen ja laatuun sekä mahdollisuuksiin tarjota tuomareille täydennyskoulutusta.

Rikosasioiden ja summaaristen riita-asioiden määrä on kasvanut. Asiat ovat vaikeutuneet merkittävästi. Vaativien rikosasioiden määrä on kasvanut ja kasvaa edelleen (Oikeusministeriön tulevaisuuskatsaus). Poikkeuksellisen laajojen ja vaikeiden juttukokonaisuuksien määrä on myös kasvanut.

Laajoja ja vaikeita asioita joudutaan käräjäoikeuksissa käsittelemään suppeammissa kokoonpanoissa kuin ne edellyttäisivät, koska tuomareita ei ole riittävästi. Hovioikeuksissa ja hallinto-oikeuksissa tuomareiden lukumäärää ei ole lisätty esittelijöiden virkojen määrän vähentämistä vastaavasti. Suullisten käsittelyjen määrä on kasvanut hallinto-oikeuksissa viime vuosina.

Käsittelyajat vaihtelevat eri tuomioistuimissa. Ruuhkaisten tuomioistuinten tilanne ei ole muuttunut. Saa-puvien rikosasioiden määrä on kasvanut vuodesta 2016. Kasvu on keskittynyt erityisesti Etelä-Suomen tuomioistuihin. Erityisesti ruuhkautuneissa tuomioistuimissa käsittelyajat ovat pitkät ja lisähenkilöstön tarve on suuri ja pysyvä. Esimerkiksi Helsingin käräjäoikeudessa tavanomaisten rikosasioiden käsittely-

aika voi työtilanteesta johtuen olla yli vuoden ja riita-asian käsittelyaika useita vuosia. Rikososastoilla on aivan tavanomaista sopia istuntoajankohta yli puolen vuoden päähän.

Suuren työmäärän vuoksi osa tuomareista ei ehdi osallistua koulutuksiin tai joutuu käytännössä kompensoimaan osallistumisen työskentelemällä omalla ajalla. Tulosneuvotteluita ja tilastoja vääristää, että tulosta tehdään ja oikeusturvaa annetaan oman vapaa-ajan ja venymisen kustannuksella.

Lainkäyttöhenkilöstön (esittelijöiden määrän puolittuminen) vähentämisen ja laajojen juttujen suuren määrän vuoksi työpaine hovioikeuksissa on merkittävästi lisääntynyt.

Resurssitilanne vaikuttaa myös vahvennettujen kokoonpanojen käyttöön. Vahvennettuja tuomarikokoonpanoja ei käytetä kaikissa käräjäoikeuksissa resurssien vuoksi niin usein kuin asioiden laatu ja laajuus vaatisivat. Esimerkiksi jossain tilanteessa kokoonpanoa ei ole vahvennettu toisella tuomarilla edes 1-3 kuukautta kestävässä rikosasioissa resursseihin vedoten.

Vuoden alusta voimaan tullut lainmuutos lisää kokoonpanovaihtoehtoja ja laajentaa yhden tuomarin kokoonpanon käyttöalaa. Muutos on kannatettava, mutta Tuomariliitto on huolissaan siitä, johtaako uudistus resurssien vuoksi siihen, että nykyisin lautakunnan kanssa käsiteltävät talousrikokset käsitellään jatkossa pääsäännössä yhden tuomarin kokoonpanossa ja että kolmen tuomarin kokoonpanossa käsitellyt asiat käsitellään kahden tuomarin kokoonpanossa. Tuomariliiton tiedossa ei ole, että lautamieskokoonpanojen käytön vähenemisestä syntyviä säästöjä olisi kohdennettu käräjäoikeuksiin talousarvioesityksessä.

Henkilökunnan eläköityminen vaikuttaa vielä lähivuosina. Uusien työntekijöiden kouluttaminen vie myös osan työntekijöiden työpanoksesta.

Tuomioistuinten ydintehtävien toteuttamiseen vaikuttavat kuormittavasti tällä hetkellä ja lähivuosina useat sinänsä tarpeelliset uudistukset ja hankkeet.

Tuomioistuimissa on vireillä useita organisaatioon ja työmenetelmien (digitalisaatio) kehittämiseen liittyviä muutoksia. Ne edellyttävät henkilökunnalta monenlaista suunnittelu- ja kehitystyötä, joka on otettava huomioon tuomioistuinten henkilöresursseissa. Uudet organisaatiot ja työmenetelmät eivät synny itseltään, vaan ne ovat lainkäyttötyöstä pois.

Käräjäoikeuksien yhdistämisen aiheuttama suunnittelutyö on jätetty huomioimatta yhdistyvien tuomioistuinten resursoinnissa. Yhdistämisestä aiheutuva ylimääräinen työ jatkuu vielä.

Tuomioistuinten virkojen pitää olla vakinaisia

Tuomioistuimissa työskentelee paljon määräaikaisia tuomareita ja esittelijöitä siitä huolimatta, että tarve on ollut jo pitkään pysyvä. Sen lisäksi, että määräaikaisuudet ovat riippumattomuuden kannalta ongelma, määräaikaisten vuosia kestävä ketjutus on laitonta, mitä erityisesti tuomioistuimissa tulisi välttää.

Verkkoyhteydet, tietojärjestelmähankkeet ja videoyhteyksien käytön laajentaminen

Häiriöt video- ja verkkoyhteyksissä ovat tuomioistuimissa lähes jokapäiväisiä. Häiriöt haittaavat työnteoa ja estävät työnteon välillä kokonaan. Toimimattomat verkkoyhteydet myös kuormittavat työntekijöitä. Osalla tuomioistuimia lähituki on lähes olematonta. Järjestelmävirheitä ei korjata pysyvästi. A-studiosta olemme saaneet kuulla, että ongelma koskee koko valtionhallintoa. Tuomariliitto on useita kertoja kertonut työtä haittaavista it-ongelmista oikeusministeriön hallinnonalan yt-kokouksessa, mutta Tuomariliiton tiedossa ei ole, että se olisi johtanut toimenpiteisiin. It-ongelmien aiheuttamasta tehottomuudesta aiheutuvat kustannukset pitäisi selvittää.

Oikeushallinnon aikaisemmista tietojärjestelmähankkeista erityisesti rikostuomiosovellus RITU on aiheuttanut käyttäjien piirissä tyytymättömyyttä. Kuvaavaa on, että muun muassa verkkoyhteysongelmien vuoksi järjestelmään ei uskalleta tallentaa tuomioiden perusteluja ennen kuin ne ovat kokonaan valmiit.

Tuomioistuinlaitoksen toimintaa pyritään tehostamaan kehittämällä tietojärjestelmiä. Yleisten tuomioistuinten ja syyttäjien tieto- ja asianhallintajärjestelmähanke (AIPA) otetaan tämän hetkisen tiedon

mukaan vaiheittain käyttöön vuoden 2021 loppupuolelle mennessä. Myös hallinto- ja erityistuomioistuimille on tekeillä uusi toiminnanohjauksen ja asianhallinnan sekä sähköisen asioinnin ja arkistoinnin järjestelmä (HAIPA).

AIPA-hanke on viivästynyt useilla vuosilla ja tulee maksamaan huomattavasti aiemmin arvioitua enemmän (22,6 milj. euroa). Ratkaisutoiminnassa tietojärjestelmien tuottamat hyödyt ja edut ovat jo lähtökohteisesti rajalliset. Tilanne on huolestuttavana, koska hankkeen onnistumisella on erittäin suuri merkitys työn tekemiseen. Lisäksi tällä hetkellä näyttää siltä, että tietojärjestelmän viivästymisen ja rahoituksen loppumisen vuoksi kyseistä tietojärjestelmää ollaan ottamassa paloina käyttöön, vaikka siitä puuttuvat lähes kaikki sellaiset käyttöominaisuudet ja toiminnot, jotka tehostaisivat suunniteltua toimintaa. Päinvastoin näyttää siltä, että esimerkiksi hakemusasioita koskevassa Aipassa on sellaisia puutteita ja ominaisuuksia, joiden voidaan arvioida jo nyt lisäävän avustavan henkilökunnan työmäärää huomattavasti ja jotka vaikeuttavat tuomareiden työtä. Varmuutta siitä ei ole, milloin nämä puutteet korjataan tai valitaan ko käyttäjien kannalta paras mahdollinen tekninen ratkaisu kustannussyistä. Jotta tuomioistuimiin saadaan ajanmukaiset ja tehokkaat työvälineet, Aipan rahoituksen jatkaminen on välttämätöntä.

Oikeusturvanäkökohdat edellyttävät tuomioistuinten ja valtion yhteispalvelupisteiden voimakasta sähköisten palveluiden, videotekniikan, salivarustelun ja turvapalveluiden kehittämistä tuomioistuinverkoston harventamisen (LaVM 2/2018 vp) ja etäyhteyksien käytön laajentamisen vuoksi.

Rakenneuudistuksen aiheuttamia toimitilaongelmia ei ole ratkaistu

Käräjäoikeusverkoston uudistus on tullut voimaan vuoden 2019 alusta lukien, jolloin käräjäoikeuksien määrä väheni 27:stä 20:een ja samalla kanslioiden ja istuntopaikkojen määrä väheni. Käräjäoikeuksien tosiasiallinen yhdistäminen ja uudistuksen tavoitteet jäivät osittain saavuttamatta, koska yhdistetyille yksiköille ei ole yhdistämisen edellyttämiä toimitiloja. Jos halutaan toimiva tuomioistuinverkosto, on investoitava toimitiloihin. Tällä hetkellä näyttää myös selvältä, että istuntosaleja ja työtiloja ei tule tarpeeksi, koska mitoitus on laskettu säästöpainetta silmällä pitäen.

Turvapaikka-asioiden käsittelyn lisäksi on turvattava riittävät voimavarat muidenkin asioiden käsittelyyn hallintotuomioistuimissa

Turvapaikka-asioiden käsittelyyn tulee jatkossakin varata riittävät ja oikea-aikaiset voimavarat. Helsingin hallinto-oikeudesta saadun tiedon mukaan suullisten käsittelyiden määrä on kasvanut, mikä pidentää huomattavasti asioiden käsittelyaikaa. Kirjallista prosessia täydentäviä suullisia käsittelyitä järjestetään hallinto-oikeuksissa lähinnä lastensuojeluasioissa ja ulkomaalaisasioissa. Viime aikoina suullisia käsittelyitä on järjestetty erityisen paljon turvapaikka-asioissa.

Juttumäärät ovat lisääntyneet korkeimmassa hallinto-oikeudessa. Näiden asioiden käsittelyyn on varattava riittävät resurssit niin, ettei asioiden käsittely viivästy.

Sakkomenettelyn käyttöalan laajentamisen perustella tehtävät määrärahalleikkaukset ovat ylimitoitettut ja kokonaan ennenaikaiset vuoden 2018 osalta ja osittain myös vuoden 2019 osalta

Laki tuli voimaan 1.6.2019. Muutos vähentää tuomioistuimiin tulevien rikosasioiden määrää, mutta laskennallinen säästövaikutus on ylimitoitettu. Lisäksi säästöt voivat toteutua aikaisintaan vasta vuoden 2019 lopussa, mutta määrärahoja on leikattu jo vuodesta 2018 alkaen uudistuksen perusteella. Perusteettomasti tehdyt leikkaukset on palautettava, koska työmäärä vähenee vasta voimaantulon jälkeen. Joka tapauksessa mahdolliset säästöt pitää kohdentaa tuomioistuinten toimintakyvyn parantamiseen uudistuksen perustelujen mukaisesti.

Tuomareiden, esittelijöiden ja valmistelijoiden koulutuksen kehittämisen määrärahat ovat riittämättömät

Vuonna 2017 voimaan tulleella tuomioistuinlailla uudistettiin tuomareiden ja tuomioistuinlaitoksen muun lainkäyttöhenkilöstön koulutusjärjestelmä. Koulutuksen suunnittelusta vastaamaan perustettiin tuomarin koulutuslautakunta. Tuomarinkoulutuskunnan määrärahat olivat jo alusta alkaen riittämättömät sille asetettuihin tehtäviin nähden.

Koulutuslautakunnan tehtäviä on käytännössä jouduttu delegoimaan tuomioistuimille. Täydennyskoulustarjontaa ei ole pystytty lisäämään tai kehittämään siten, kuin oli tarkoitus. Riittämättömän rahoituksen vuoksi tuomioistuimet ja oikeusministeriön koulutusyksikkö ovat tehneet tuomarinkoulutuslautakunnalle kuuluvia tehtäviä. Ylimääräisillä tehtävillä on ollut heijastusvaikutus jopa nimitysmenettelyyn lausuntojen antamisen pitkittymisen vuoksi eräässä hovioikeudessa.

Lakivaliokunta on katsonut, että tuomioistuimille kohdennettujen voimavarojen tulisi olla huomattavasti suuremmat (LaVL 22/2018 vp). Valtiovaranvaliokunta on pitänyt myös tärkeänä tuomarikoulutuksen riittävää resursointia, jotta se vastaa käytännön osaamistarpeisiin. Tuomareiden ammattitaitovaatimukset ovat viime vuosina kasvaneet jatkuvasti toimintaympäristön monimutkaistumisen ja kansainvälistymisen seurauksena, minkä lisäksi henkilöstövähennykset, tuomarikunnan eläköityminen ja jutturuuhkat asettavat osaamiselle suuret vaatimukset (VaVM 28/2018 vp).

Tuomarinkoulutuslautakunta on sittemmin Tuomioistuinvirastoa koskevan kuulemisen yhteydessä tuonut esiin rahoituksen riittämättömyyden kehittää ja lisätä tuomareiden täydennyskoulutusta.

Hyvinvoiva henkilökunta on osa oikeusturvaa

Tuomariliitto on selvittänyt tammikuussa 2018 tuomareiden, esittelijöiden ja valmistelijoiden työn tekemiseen käyttämää aikaa. Valtaosa tekee jatkuvasti niin sanottua harmaata ylityötä.

Tuomariliiton tekemä selvitys helmi-maaliskuussa 2019 osoittaa, että noin kaksi kolmasosaa tuomareista ja esittelijöistä/valmistelijoista on sitä mieltä, että heillä ei ole riittävästi aikaa valmistella asioita ja kirjoittaa tuomioita ja kouluttautua. Liian vähäiset resurssit yhdistettynä jatkuvasti kasvaviin vaativuuksiin lisäävät työn kuormittavuutta. Harmaan ylityön tekemisen osalta tilanne ei ollut muuttunut verrattuna vuoden 2018. Työnantajan velvollisuus olisi valvoa ja puuttua tähän.

Oikeusasiamies ja työsuojeluviranomaiset ovat myös kiinnittäneet huomiota henkilöstön uupumiseen. Henkilöstön jaksamiseen ja työmäärään vaikuttavat myös jatkuvat lainsäädäntöuudistukset ja kehityshankkeet. Kuormittuminen koskee koko tuomioistuinten henkilökuntaa.

Lainkäyttöhenkilöstön työhyvinvointia on selvitetty tarkemmin viimeksi vuonna 2009 korkeimman oikeuden toimeksiannosta. Tuomariliiton selvitysten ja kentältä tulleiden yhteydenottojen ja tietojen johdosta olisi välttämätöntä, että vastaavanlainen tutkimus tehtäisiin uudestaan, jotta henkilöstön kuormittuminen otettaisiin vakavasti oikeusministeriössä.

Arvokeskustelu oikeusvaltion asemasta, merkityksestä ja rahoituksesta on aloitettava

Tuomariliitto on jo pitkään kaivannut avointa arvokeskustelua oikeusvaltion merkityksestä ja oikeusturvan tasosta. Viime kädessä oikeuslaitoksen rahoituksessa on kyse poliittisten päättäjiä arvovalinnoista. Tuomariliitto ehdottaa, että perustettaisiin parlamentaarinen työryhmä jatkamaan edellisen eduskunnan aloittamaa työtä. Parlamentaarisen työryhmän ehdotusten toteuttaminen jäi puolitiehen (Parlamentaarisen työryhmän loppuraportti 6.3.2015).

Helsingissä 17.10.2019

Minna Hällström

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry:n varapuheenjohtaja

Suomen tuomariliitto – Finlands domareförbund ry toimii tuomioistuinlaitoksen kehittämiseksi sekä sen merkityksen ja tuomarin riippumattoman aseman säilyttämiseksi yhteiskunnassa. Tuomarikunnan yhteisenä järjestönä Tuomariliitto valvoo ja edistää jäsentensä ammatillisia ja muita yhteisiä pyrkimyksiä.